

Yıllar	Senelik	Aylık vasatî
1937	156.240	13.020
1938	164.124	13.677
1939	169.992	14.166
1940	177.984	14.832
1941	191.244	15.937

1942 yılının ilk 6 ayı içinde tuz istihsalâtı takriben 96.000 tonu bulmuş ve yeni bir tezayüt kaydetmiştir.

Nihayet yeraltı servetlerimiz cümlesinden şifalı maden sularımızın yurdumuz dahilindeki sarfiyat ve imraratını kısaca bir gözden geçirelim. 1928 yılında istihsaline başlanan ve 142.893 litre iç pazarlara satışa çıkarılan maden suyu imraratı son

12-13 yıl zarfında büyük hamlelerle 1940 yılında 1.015.696 litreye baliğ olmuştur. Cihan savaşının doğurduğu hayat pahalılığının bilhassa 1941 yılında yurdumuza da sirayet etmesi yüzünden maden suyuna olan talep inmeye başlamış ve bundan dolayı geçen yıl zorfında yurdumuzda istihlâk olunan maden suyu 919.135 litreye düşmüştür.

1942 yılının ilk 6 ayı zarfında başlıca maden suyu kaynaklarından ceman 367.372 litre istihsal olunarak 362.016 litresi iç pazarlara satışa çıkarılmıştır. İstihsal yekûnunun 295.488 litresi yani %80 ini Afyon - Karahisar maden suyu teşkil etmiştir. Başlıca maden sularımızın münferit aylara isabet eden istihsal ve imraratı (litre hesabıyla) aşağıya dercedilmiştir:

A y l a r	Afyon-Karahisar		Trabzon-Kisarna		Bursa-Göndert	
	İstihsalât	imrarat	İstihsalât	İmrrarat	İstihsalât	İmrrarat
İkincikânun	—	13.075	9.997	9.997	530	575
Şubat	57.530	32.525	9.737	9.737	886	889
Mart	66.470	49.250	15.961	15.961	1.425	1.437
Nisan	55.116	70.465	9.850	9.850	1.025	1.025
Mayıs	56.372	99.857	9.792	9.792	1.225	1.225
Haziran	60.000*	65.000*	10.356	10.356	1.100*	1.000*
Yekûn	295.488	290.172	65.693	65.693	6.191	6.151

*) Tahminidir.

Bu yazımıza son verirken, dünyayı saran siyasî ve iktisadî buhrana ve bütün güçlüklerle rağmen Türk madencilik sahasındaki faaliyetin, yurdumuzun diğer iktisadî ve sanayi sahalarında olduğu gibi, ilerlemeğe devam edeceğine güvenimiz bulunduğunu söyleyebiliriz.

M.T.A.

Harbi Umumî ile Son Cihan Savaşı Senelerinde Dünya Madenciliği

Bütün dünyayı saran harp ve hummalı silâhlanma faaliyeti, dünya madenciliğinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Gerek madenciliğin, gerekse istihsal, tevziyat ve istihlâkin millî müdafaa ihtiyacı ve icaplarına göre tanzimi daha keskinleşmiş.

tir. Ufak madenlerin birleştirilmesi, istihsalât ve imalâtın standartlaştırılması, teşvik maksadile prim ve mesai harici çalışmalara önem verilmesi, mesai inzibatının kuvvetlendirilmesi, istihlâk ve fiyatların tahdidi, tevziyatta vesika usulünün tatbiki ve azamî tasarruf prensipleri gittikçe ehemmiyet kesbetmiştir. Bakır ve çinko yerine alüminyum ve gümüş kullanılması, gazyacı yerine nebatî yağlardan istifade, benzin yerine taşkömür, linyit ve odun talaşı ile çalışan gazjeneratörlerinin taammümü, fabrika ve madenlerde çalışan kadın işçilerin sayısındaki artış, nihayet uluslararası mal alış verişinin azalması bu harb ekonomisinin karakteristik taraflarını teşkil etmiştir.

Avrupa harbinin dördüncü yılına girmesiyle millî müdafaa masrafları fevkalâde yükselmiş, gümrük ve ithalât vergilerinde gelir asgarî hadde inmiş, bazı mallar piyasadan kaybolmuş, madenlerle madenî yağlara olan istek olağan üstü çoğalmıştır. Hatta tabii zenginliği ile ön sırada gelen Amerika ülkelerinde bile metal ve yakıt kıtlığı bas göstermiş, vergiler yükseltilmiş ve yaşama şartları güçleşmiştir.

Harb konjonktürü ve millî müdafaa icaplarının dünya madencilğinde husule getirdiği değişiklikler ve başlıca metallerin piyasa vaziyeti hakkında bir fikir edinmeleri için okurlarımıza 1942 yılının ilk yarısındaki dünya madencilik durumunu kısaca arzediyoruz. Aynı zamanda 1914 - 18 Harbi Umumî yıllarında kaydedilmiş bulunan temevvüçlerin şimdiki durumla mukayesesine çalışacağız.

ESAS METALLER:

Ham madde ve metal kaynaklarına istinad eden asrî harb, bütün maden kaynaklarını seferber bir hale sokmuş ve silâhlanma isine sarfolunan metal miktarı normal istihlâkin bir kaç mislini bulmuştur.

Harbi Umumiye müteakip senelerde dünya metal istihsalâtı oldukça arttığından, istihsal, ihracatın ve fiyatların tanzimi maksadiyle milletlerarası karteller vücade getirilmişti. Daha 1938 yılında başlayan silâhlanma faaliyeti metal sarfiyatını mühim miktarda artırmış ise de metal istihsalâtı bu talepleri karşılamaya kâfi gelmişti. Fakat Amerika B. D-inin faal bir şekilde harbe girmesiyle vaziyet değişmiştir. Harbi Umumî senelerinde Amerika B. D-i dünyanın başlıca metal satıcısı rolünü muhafaza etmişken, son savaşta Amerika B. D-i başlıca metal ithalâtçısı olmuş ve ihracatı Asgarî hadde indirmiştir. 1914 ilâ 1918 yıllarında Amerika B. D-i cem'an 1.844.800 ton bakır, 457.00 ton kurşun ve 649.000 ton çinko ihraç etmişken son zamanlarda senevi 400.000 ton bakır, takriben 300.000 ton kurşun ve mühim miktarda çinko ithalâtı yapmaktadır.

Diğer taraftan esas metallerin, yani bakır, kurşun, çinko ve kalayın istihsalâtına yeni bir hız verilmiş ve sivil ihtiyaçlara olan sarfiyat tahdide tâbi tutulmuştur. Aynı zamanda bakır yerine kısmen gümüşün ikamesi için tedbirler alınmıştır.

1914-1918 yıllarında dünya bakır istihsalâtı 934.838-1.438.291 ton arasında tahvül etmişken son Avrupa ve sihan savaşının ilk 3 yılında yani 1939 -1941 sene. lerinde 2.160.000 - 2.450.000 tonu bulmuş ve aşağı yukarı bir misli yükselmiştir.

Bu iki harp senelerinde bakır fiyatlarındaki artışların incelenmesi Harbi Umumiye fiyat münhanisinin daha keskin bir şekilde yükselmiş olduğu kanaatini uyandı-

rır. 1914 yılında New-York piyasasında libresi 13.6 sentle muamele gören elektrolitik bakır fiyatı harbin üçüncü yılı olan 1916 da vasati olarak 27,2 sente ve 1917 sonunda hatta 29,7 sente çıkarak % 220-yi tutmuştur. Halbuki son harb yıllarında aynı piyasada elektrolitik bakırın libresi 10 sentten 12,5 sente yükselmiş ve bu seviyeyi 1942 yılının temmuzuna kadar muhafaza etmiştir. Londra piyasasında 1.9.1939 tarihinde ton başına 51 sterlinden satılan elektrolitik bakır üç yıl sonra, yani 1942 ağustosunda 62 sterline yükselmiştir.

Dünya kursun istihsalâtı Harbi Umumî senelerinde 1.055.521 ilâ 1.162.566 ton arasında tahavvül etmiştir. 1939 - 41 cihan savaşında ise % 50 ilâ 60 nisbetinde bir artışla 1.750.000 ilâ 1.773.000 ton miktarını bulmuştur. Kursun fiyatı New-Yorkta Harbi Umumî arifesinde libre başına vasati olarak 3,86 sentten muamele görmüşken 1915 de bu fiyat 4,67 sente 1917-nin sonuna doğru 11 sente kadar fırlamıştır. 1939-41 savaşında ise aynı kurşun Amerika B. D-inde libre başına 4,75 sentten 6,50 sente çıkmış ve takriben % 37 nisbetinde yükselmiştir. Demek ki fiyat temevvücü son harpte daha mutedil cereyan etmiştir.

Dünya çinko istihsalâtına gelince 1914-18 yıllarında 878.523 ilâ 1.003.417 ton arasında değişen bu istihsalât, 1939 ilâ 1941 yıllarında 1,53 ilâ 1,68 milyon tona çıkmış ve Harbi Umumî senelerine nazaran % 55-70 nisbetinde bir artış kaydetmiştir.

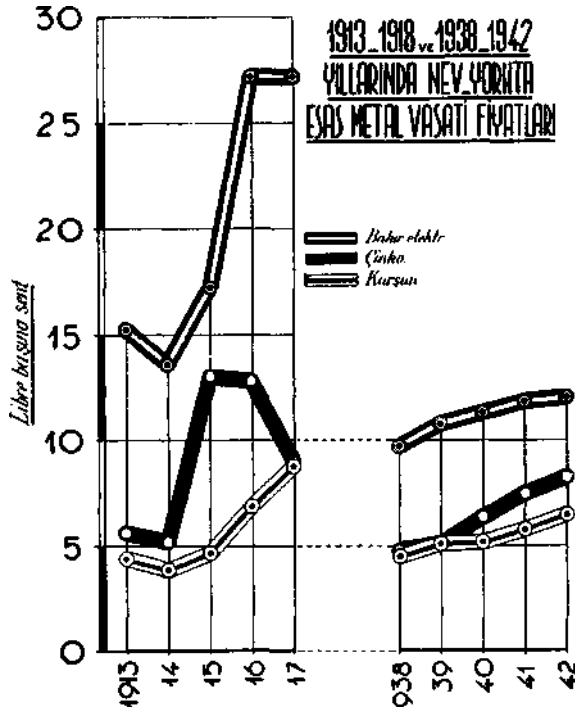
Harbi Umumînin ilk yılında vasati olarak libresi 5,06 sentten (Amerika B. D-inde) muamele gören çinko 1915 de birden 18,3 sente fırlamış ve takriben 3,5 mislini bulmuştur. Mamafih 1915 yılının vasatı 13,05 senti tutmuştur. Harbin üçüncü yılı olan 1916 bidayetinde 18,5 sente çıktıktan sonra inmeğe yüz tutmuş ve 1917 de vasatı 8,82 sente kadar inmiştir. Halbuki bu son cihan harbinin arifesinde New-York piyasasında aşağı yukarı 5 sentten muamele gören çinkonun beher libresi 1940 yılında 5,50 ilâ 7,25 arasında temevvüc ettikten sonra 1941 sonlarına doğru libre başına 8,25 sente çıkmış ve 1942 eylülüne kadar bu seviyeyi muhafaza etmiştir.

Harbi Umumî ile son cihan savaşı senelerindeki kalay istihsalâtında da mühim bir artış göze çarpar. 1914-17 yıllarında 125.920 tondan 131.910 tona çıkmış olan dünya kalay istihsalâtı 1918 den itibaren inmeğe başlamıştı. Son zamanlarda yine yükselmeğe yüz tutan kalay istihsalâtı 1939 yılında 183.641 tonu bulmuş ve son savaşın üçüncü yılında 240.000 tona çıkmıştır. Demek ki senevî dünya kalay istihsalâtı bu harb yıllarında geçen seferkinden bir misli fazladır.

Serbest New-York piyasasında 1914 yılında kalayın yıllık vasatı fiyatı libre başına 34,3 sent iken 1915 ile 1918 yılları arasında 38,6 sentten 88,75 sente fırlamış, hatta 1918 yılının ortalarına doğru libresi 110 sente kadar çıkarak % 300 nisbetinde yükselmiştir. Halbuki son cihan savaşının arifesi olan 1939 ağustosunda libresi vasatı olarak 48,79 sentten muamele gören kalay aynı yılın eylülünde 64,59 sente fırlamış, fakat 1940 yılının ikincikânun ayında vasati olarak 46,7 sente inmiştir. 1941 yılında libre başına 50,15 sentle 53,48 sent arasında temevvüc etmiştir. 1942 bidayetinden son günlere kadar libresi 52 sentten muamele görmüştür.

İki dünya harbinin metal piyasalarını karşılaştırırken, yeni savaşın metal sarfiyatındaki artışa rağmen fiyatların yükselişinde nisbî bir iytidal görürüz. Bunun

sebepleri ise bir taraftan istihsalâtın rekor bir Seviyeye çıkarılması, diğer taraftan hükümetlerce alınan zecrî tedbirler: sıkı fiyat murakabesi, sivil işlere olan sarfiyatın tahdidi, tampon ihtiyatlarının teşkili, nihayet istihsal ve sarfiyatın hükümetlerce kontrolü olmuştur.

Malûm olduğu veçhile, dünya kalay istihsalâtının % 70'ini Uzak Doğu ülkelerinden Malezya, Hindî çinî ve Hollanda Hindistanı temin ediyordu. Bu ülkelerin Japonlar tarafından işgali üzerine dünya kalay ticaretinin merkezi olan Londrada yeni değişiklikler husule gelmiş, fiyatlarda nâzım rolünü oynayan kalay tampon ihtiyatı lâğv olunmuş ve kalay tedariki güçleşmiştir. Mamafih Beynelmilel Kalay Karteli harp sonunda faaliyetine hız verilmek üzere bırakılmıştır.

1942 yılının ilk yarısında muhtelif memleketlerde kaydedilen esas metaller durumuna gelince Amerikanın başlıca bakır müstahsillerinin ilk 6 aylık istihsalâtı aşağıdaki şekli almıştır, (metrik ton hesabıyla).

A y l a r	Amerika B D-i	Şili	Meksika	Peru
İkincikânun	80.100	42.700	3.400	1.400
Şubat	72.700	38.400	2.500	3.800
Mart	83.600	36.600	1.600	3.100
Nisan	85.600	39.100	2.000	3.000
Mayıs	93.500	38.500	3.200	3.400
Haziran	84.600	39.000	3.000	3.800
Yekûn	500.100	234.300	14.700	18.500

Demek ki Amerikanın başlıca 4 bakır müstahsili 1942 yılının ilk 6 ayında ceman 767,600 ton bakır istihsal etmiştir. Bakır istihsalâtını teşvik maksadiyle 1941 yılına nazaran fazla istihsal eden madenlere libre başına 5 sent bir prim vadedilmiştir. Neticede bir kaç metruk bakır madeninin işletilmesine başlanmış ve yüksek maliyetle çalışan madenlerin tevsiine imkân verilmiştir. Diğer taraftan Alaska gibi seyrüseferden uzak bölgelerde bakır ve maden yataklarının arama işlerine hız verildiği gibi Lâtin Amerikasındaki maden ocaklarına yeni kredi ve malî yardım

fonları ihdas olunmuştur. Bu krediler ve ithalât kolaylıkları ile fiyatların yükseltilmesi sayesinde Lâtin Amerikasının 1942 yılı bakır istihsalâtının 700.000 tona çıkacağı ümit edilmektedir. Buna mukabil bakır izabehanelerinin kapasitelerinde de tevsi faaliyetine yeni bir hız verilmiştir.

İstihsalâtın tevsi ve teşviki maksadiyle son zamanlarda elektrolitik bakırın libresi 17 sente çıkarılmıştır. Ecnebi bakır gümrükte teslim 11,25 senttir. Londrada musaffa bakır ton başına 60,5 sterlinden muamele gördüğü halde, standard bakır 61 ve elektrolitik bakırın beher tonu 62 sterlidir.

Kanada bütün maden kaynaklarının maliyet ve diğer masraflara bakmadan işletilmesine ve İstihsalâtın artırılmasına karar vermiştir. Kanadanın istihsal ettiği yeraltı servetlerinin kıymeti 1939 da 470,2milyon dolardan 1941 de 553.9 milyon dolara çıkmıştır.

Avrupa madenciliğinde de yeni bir kalkınma vardır. Kumanya ile Macaristan arasında yeraltı servetlerini müştereken işletmek maksadiyle yeni bir anlaşma imzalanmıştır. İspanyada metal zuhuratının istikşafı faaliyetine hummalı bir şekilde devam olunmakta ve yalnız nisan ayında 27 işletme imtiyazı verilmiş bulunmaktadır.

Japonya yeni alınan ülkelerde yeraltı servetlerinden azamî istifade tedbirlerini almaktadır. Bu maksatla «Doğu Asya maden keşfiyatı» Ş.ti tesis olunmuştur. Perak'taki kalay madenleri yeniden işletilmeye başlamıştır. 75 madende 10.000 den fazla işçi çalıştırılmaktadır.

Kurşun istihsalâtının artırılması ve sivil işlere olan sarfiyatın azaltılması için de her çeşit çarelere baş vurulmaktadır. Amerika B. D.-inde sivil işler için sarfolunan kursun miktarı % 50 nisbetinde azaltılmıştır. 1941 yılı istihsalâtından fazla imrar olunan kurşun hükümetçe beher libresi 9,25 sentten mubayaa edilmektedir. Bu prim bakırda olduğu gibi 1,2,1942 tarihinden itibaren 30 ay için muteberdir. Bu gibi tedbirler sayesinde Amerika B. D.-inin dahilî kurşun istihsalâtının 750.000 tona çıkarılması beklenilmektedir. Meksika, Peru ve Kanadadan kurşun ithalâtının fazlaşması için muhtelif çarelere baş vurulmaktadır. İthalât fiyatları bir miktar zam görmüştür. Neticede Amerika B. D-i 1942 yılında 1,1 ilâ 1,2 milyon ton kurşun toplayabileceği ümit edilmektedir. Metal Rezerv kumpanyası 1942 de muhtelif mukavelelere göre Meksikadan 150.000, Rodezyadan 96.000 ve Perudan 40.000 ton kurşun ithal edecektir.

Kanadada 1,7,42 tarihinden itibaren kursun toptan satışı hükümet müsaadesine tâbi tutulmuştur.

Avrupanın bazı memleketlerinde elektrik ve telefon kabloları için kurşun yerine demir mahfaza kullanılmasına girişilmiştir. İtalya hükümeti memlekette metal cevheri yataklarının istikşaf faaliyetine hız vererek Azienda Nazionali Minerali Metallici teşkilâtının sermayesini 140 dan 200 milyon lirete çıkarmıştır.

Birmanyanın Baldwin kurşun madenlerinin yeniden işletilmesi için Japonya gereken tedbirleri almıştır.

Çinko istihsalâtı da yeni bir gelişme kaydetmiştir. Amerika B. D-inin şubat ayında 73.476 şort tonu bulan çinko imraratı mayısta 83.601 tona çıkmıştır. Mamafih matbaacılıkta sarfolunan çinko miktarı 1941 yılının % 50-sine indirilmiştir. Bakır yerine kullanılmak üzere hazineden 100.000 ton gümüşün piyasaya çıkarılması kararlaştırılmıştır.

İtalyada çinko istihsalâtına verilen yeni bir hız neticesinde kendi ihtiyacını temin ettikten sonra senevi 50.000 ton çinko ihraç edebileceği beklenilmektedir.

Avustralya ve Cenubî Afrika İttihadında altın madenlerinde çalışan işçilerin bir kısmı çinko ve kursun ocaklarına nakledilmiş ve altın aleyhine esas metallerin istihsalâtının teşviki yoluna gidilmiştir.

Sovyet Rusyanın çinko ve kurşun menabiinin % 70-i Ukrayna ülkesinde bulunması bu metallerin temini işini güçleştirmiştir.

Avustralya bakır ve kalay fiyatlarına bir zam yaparak pahalı çalışan madenlere prim tediyesi usulüne geçmiştir. Bakır için ton başına 5 ve kalay için 10 Avustralya sterlini prim olarak ödendiğinden, bakırın tonuna 18.10/— bir zam yapılarak 105 sterline ve kalay 51 sterlin zamlı 371 Avustralya sterlinine çıkarılmıştır.

İngilterede de kalay fiyatı son günlerde long tonu 275 sterline yükselmiştir. Ecnebi kurşunu 25 sterlinden ve ingiliz kurşunu 26,5 sterlinden muamele görmüştür. Çinko fiyatı ise ecnebi mab 25.15/— musaffa 27.5/— ve % 99,99 tenörlü metal 28 15/— den satılmıştır.

ALTIN ve GÜMÜŞ :

Dünya altın istihsalâtı Harbi Umuminin ikinci yılında 708 tona çıktıktan sonra 1922 yılında yine 480 tona inmişti. O seneden başlayarak dünya altın istihsalâtı yeniden sistematik bir şekilde artarak 1941 de 1.350 tona çıkmıştı. Cenubî Afrika İttihadının altın istihsalâtı 1895 denberi tam 5 mislini bulmuş ve Amerika B. D-i, Kanada ve Sovyet Rusya gibi ilk sırada gelen müstahsilleri önlemiştir.

Son cihan savaşının ilk yıllarında Cenubî Afrika İttihadı Kand madenlerinin altın istihsalât ımuntazaman artmıştır. Hatta 1942 yılının ilk 6 ayında geçen seneye nazaran 49.346 onz bir tezayütle 7.156.847 onzu bulmuştur.

Rand madenlerinin 1941 ve 1942 ilk 6 aylık cevher ve altın istihsalâtı aylara göre şöyledir:

	Altın cevheri, Ton hesabile		Safi altın, Onz hesabile	
	1941	1942	1941	1942
İkincikânun	5.598.900	5.758.300	1.211.271	1.216.164
Şubat	5.190.200	5.308.300	1.129.975	1.129.319
Mart	5.633.600	5.790.900	1.199.476	1.214.130
Nisan	5.416.500	5.577.000	1.166.456	1.182.678
Mayıs	5.730.100	5.784.800	1.219.068	1.214.987
Haziran	5.521.750	5.711.000	1.181.255	1.199.569
Yekûn	33.091.050	33.930.300	7.107.501	7.156.847

Londrada altın narhının onz başına 168 şiline çıkarılmasıyla Cenubî Afrika İttihadında tenörce daha fakir altın cevherinin işletilmesine girişilmiştir. Mamafih Rand madenlerinin altın rezervi oldukça azalmıştır. Bundan dolayı The Mining Journalın 23.5.42 sayısına nazaran önümüzdeki seneler zarfında Rand madenlerinin altın istihsalâtı bir tenakus kaydedecektir. 1940. yılında çıkarılan altın cevheri 64,5 milyon tonu bulmuşken, 10 sene sonra 54,5 milyon tona ve 1960 da 19 milyon tona inecektir. Demek ki 20-25 yıl sonra Transvalin altın istihsalâtı 1942 ye nazaran 7 misli azalmış olacaktır. Mamafih 1942 ortalarında Rand madenlerinin bir kayalığında 100 yardalık altın yatağı keşfolunmuştur. Bu kaya Van Ryn madenlerinin işletilmesi esnasında, yani 40 sene evvel gözden kaçmış bulunuyordu.

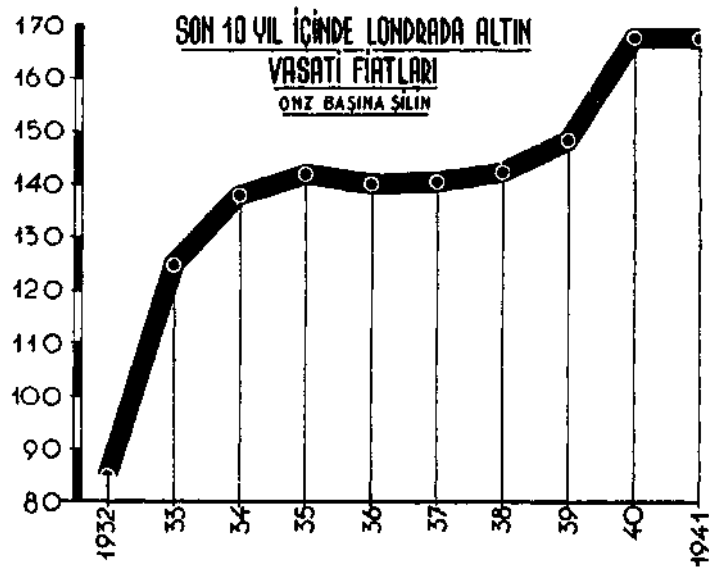
Harbi Umumide ödünç veren ve müteakip senelerde ihracatını kuvvetlendiren Amerika B. D-inin altın stoku 1914 yılından 1941 yılına kadar takriben 7 m'islini bularak 3,2 milyar dolar kıymetinden 22,7 milyara baliğ olmuştur. Bu memlekette altın miktarının tedricî yükselmesi aşağıdaki cetvelden de tebarüz eder (milyar dolar hesabı):

1914 sonu	3,2	1934 sonu	8,2
1918 »	5,4	1938 »	14,5
1922 »	6,4	1939 »	17,6
1928 »	7,6	1940 »	22,0
1930 »	7,7	1941 »	22,7

Bütün dünyada tedavülde bulunan banknotların karşılığı 29 milyar dolar kıymetini tuttuğu halde altının 4/5-i Amerika B.D-i elinde toplanması, milletlerarası ticaretinde altının Harbi Umumiye kadar olan tediye vasıtası rolünü ihlâl etmiş ve emtia mübadelesi bunun yerini tutmaya başlamıştır.

Amerika B. D-inin harbe girmesiyle bu ülkeye olan altın akını yavaşlamış hatta 1941 sonlarındanberi 90 milyon dolarlık altın ihraç olunmuştur. Buna mukabil aynı aylar zarfında İsviçre ve İsveçin altın ihtiyatları 320 milyon dolar kıymetinde çoğalmıştır.

Altın fiyatları New-Yorkta son zamanlarda onz başına 34,5 den 35,5 dolara kadar yükselmişken, Londra piyasasında harp arifesi olan ağustos 1939 da onzu 148,5 ilâ 155 şilin arasında muamele gören altın, aynı yılın eylülünde 168

silin olarak tesbit edilmiş ve 1942 ortalarına kadar aynı seviyeyi muhafaza etmiştir.

Dünya gümüş istihsalâtı Harbi Umuminin ilk yılında 230,9 milyon onzdan (1912 de) 172.264.000 onza inmiştir ve 1915 ilâ 1918 senelerinde 173 milyon onzdan 203,2 milyon onza yükselmiştir. Cihan savaşının arifesi olan 1938 yılında gümüş istihsalâtı en yüksek hadde çıkarak 275,15 milyon onzu bulduktan sonra 1939 ilâ 1941 senelerinde 264 ilâ 273,7 milyon onz arasında tahavvül etmiştir.

New-York piyasasında 1914 yılında gümüşün vasati yıllık fiyatı onz başına 54,81 senti bulmuşken, Harbi Umuminin ikinci yılında 49,68 sente indikten sonra müteakip yıllarda muntazaman yükselerek 65,66 sentten 1919 da 1 dolar 11 sente kadar fırlamıştır. Son cihan savaşı başlangıcı olan Avrupa harbinin ilk senelerinde New-York piyasasında gümüşün onzu 36,96 sentten 34,75 sente inmiş ve bu seviyeyi 1941 sonuna kadar muhafaza etmiştir. 1942 basında onzu 35,125 sente çıkmış ve son zamanlara kadar bu seviyede kalmıştır.

Amerika B. D-inde 1.5.1942 tarihinden itibaren gümüş ihracatı yasak edilmiş ve nikel ile kalay yerine sanayide kullanılmak üzere Maliye nezareti emrindeki gümüşün mühim bir miktarı iç pazarlara satışa çıkarılmıştır. Bundan dolayı gümüşün endüstrideki sarfiyatı bir yıl evvelisine nazaran % 95 nisbetinde artmıştır.

Cihan savaşı ve bütün denizlerin emniyetsizliği dünya gümüş piyasasının üç mın-takaya ayrılmasına sebep olmuştur. New-York, Londra ve Bombay biri diğerinden müstakil gümüş piyasası halini almışlardır. Halbuki cihan savaşma kadar Londra başlıca gümüş merkezi sayılmakta idi.

Dünya gümüş istihsalâtının dörtte üçü Meksika, Amerika B. D-i, Kanada, Peru ve Avustralya hissesine isabet eder. Amerika B. D-i, gümüş fiyatlarını yüksek tutma ve mubayaaya sistemle devam neticesinde hazineye 1941 yılı bidayetinde 97,45 milyon kg. gümüş stoku toplamıştır. Bu miktar son yıllardaki 11 senelik dünya gümüş istihsalâtına muadildir.

Stokun fevkalâde yükselmesi, diğer taraftan kalay, nikel ve bakırın ihtiyacı % 100 karşılamağa kâfi gelmemesi yüzünden 100.000 ton gümüşün memleket dahilinde satışa çıkarılması derpiş olunmaktadır.

Buna mukabil Avrupa ülkesinde gümüş kıtlığı hissedilmeğe başlamıştır. İtalya hükümetinin 25.4.1942 günlü bir emriyle bütün kimya ve foto endüstrisinde kullanılan gümüşün silâhlanma menfaatine müsaderesi bildirilmektedir. Almanyada necip madenler hakkında hükümet makamlarına beyanname verilmesi mecburî tutulmuştur.

ALÜMİNYUM:

Harbi Umumî seneleri olan 1914 ilâ 1918 yıllarında 250 ilâ 280 bin ton arasında tahavvül eden dünya alüminyum istihsalâtı son cihan savaşında iyi bir inkişaf kaydetmiştir. Tayyare imalinin geçen harbe nazaran bir kaç misline çıkarılması ve ha.va müdafaasına verilen ehemmiyet 40-50 sene evveline kadar malûm olmayan alü-

minyumun rolünü fevkalâde artırmıştır. Neticede dünya alüminyum istihsalâtı son savaşın ikinci ve üçüncü yılları 1940 ve 1941 de 867.775 tondan 1.245.000 tona yükselmiş ve Harbi Umumî senelerindeki istihsalâtın 4-5 mislini bulmuştur. 1941 alüminyum istihsalât yekûnunda 350.000 tonla Almanya birinci ve 300.000 tonla Amerika B. D-i ikinci mevkit almıştır.

Son cihan savaşı yıllarında dünya alüminyum istihsalâtının artışı ve münferit ülkelerin hisseleri hakkında bir fikir vermek üzere aşağıdaki cetveli dercediyoruz (1000 ton hesabıyla)*.

Başlıca ülkeler	1 9 3 9	1 9 4 0	1 9 4 1	1 9 4 2
Amerika B. D-i	148	188	300	500
Kanada	75	85	245	355
İngiltere	25	30	35	50
Sovyet Rusya	60	65	65	55
Almanya ve diğer Avrupa	343	470	560	800
Japonya	23	30	40	60
Yekun	674	868	1.245	1.820

Demek ki dünya alüminyum istihsalâtı Oxford İstatistik Enstitüsünün malûmatına göre 1939 ilâ 1942 arasında aşağı yukarı üç misli artmıştır.

Amerika B. D-i alüminyum endüstrisinin yıllık kapasitesi 1942 ortalarına doğru 425.000 şort tona çıkarıldıktan sonra yeni alınan tevsi ve finansman tedbirleri sayesinde ağustos ortasında 575.000 tona yükseltilmiştir. 1943 bidayetinden itibaren senevi 150.000 ton kapasiteli bir kaç tesisat ilâve olunacaktır.

Alüminyumun ham maddesi olan boksit kaynaklarından Uzak Doğu ülkelerinde bulunanların Japonlar tarafından işgali üzerine Amerika B. D-i bütün Amerika kıt'asındaki boksit ve kriyolit yataklarının istifadesi için gereken tedbirleri almıştır. Alüminyum istihsaline gereken boksitin 1,3 milyon tonu Surinam ve önemli miktarı da Arkansas madenlerinde istihsal olunmaktadır.

Kanadanın alüminyum endüstrisinde yeni bir tevsi faaliyeti dikkate şayandır. 1942 istihsalâtının 200.000 tona çıkarılması için bazı tedbirler alınmıştır. Malûm olduğu veçhile İngilterenin yıllık alüminyum istihsalâtı 30-35 bin tonu bulduğu halde uçak imalindeki alüminyum sarfiyatı 65-70 bin tona varmaktadır. Aradaki fark Kanada istihsalâtından kapatılmaktadır. Aynı zamanda Kanada 1942 yılı içinde Amerika B. D.ine 100.000 ton ham alüminyum ithal etmelidir.

Avrupa ülkelerinde de alüminyum istihsalâtına yeni bir hız verilmiştir. İspanyada Sociedad General Espanola de Aluminio Şirketi Burgosta büyük bir alüminyum fabrikasının tesisine girişmiştir. Bu şirketin sermayesi 75 milyon Ps-u tut-

*) Oxford İstatistik Enstitüsü tahminlerine göre D. B. Z. 28 2.42 sayısından.

maktadır. Macaristan, Kumanya, Yunanistan ve İtalyadaki boksit yataklarının istihsalâtı 1941 yılına nazaran oldukça yükselmiştir. Yalnız Macaristan alüminyum fabrikalarının yıllık kapasitesi 1942 ortalarına doğru 600.000 tona çıkarılmıştır. Tevsi plânına göre Avrupa alüminyum istihsalâtı 1944 yılında 2,5 milyon tona yükselecektir.

Avustralyalını Tamborin bölgesinde %53 Al_2O_3 tenörlü boksit yatakları keşfedilmiştir.

Alüminyum fiyatlarına gelince Amerika B. D-inde 1939 yılında beher libresi 20 sentten satılmışken 1940 da vasatı olarak 18,69 ve 1941 de 16,5 ve 1942 ortalarında 15 sente inmiştir. Londrada alüminyumun beher long tonu 110 sterlidir. Macaristanda alüminyum fiyatlarına yeni bir zam yapılmış ve külçe metal 81 pengöye, alüminyum sacı 85 pengöye yükseltilmiş ve beher 100 kg-ı 302 ilâ 351 pengöden muamele görmüştür.

DEMİR ve ÇELİK:

Modern harb, tanka, ağır bombaya, zırlı savaş gemileriyle demir ve çeliğe olan rağbeti olağan üstü artırmıştır. Aynı zamanda deniz nakliyâtının güçleşmesi ve uluslararası mübadelenin asgarî hadde inmesiyle son zamanlara kadar demir ve çelik ihtiyaçlarını ithalât yolu ile temin etmiş olan memleketlerde demir ve çelik endüstrisinin tesisine sebep olmuştur. Aşağı yukarı bütün dünya memleketlerinde demir ve çelik istihsal ve istihlâki hükümetlerin sıkı bir kontroluna tâbi tutulmuştur. Hurda demir ve çeliğin toplanmasına hız verilmiş ve fiyatların hükümetçe tesbitine girişilmiştir.

Amerika B. D.inin demir ve çelik istihsalâtı son 3 yıl zarfında % 50 nisbetinde yükselmiştir.

1940 ile 1942 seneleri arasında yılın ilk 3 aylık demir istihsalâtı 9.620.000 tondan 13.181.000 tona ve 6 aylık çelik istihsalâtı da 25.674.000 tondan 39.936.000 tona çıkmıştır. Demir ve çelik fabrikaları faaliyeti mayıs ayında umum kapasitelerinin % 99,5-i ile çalışmıştır. Pittsburghdaki mevcut 45 yüksek fırından 43-ü çalışmaktadır. Youngstown eyaletinde 25 ve Birmingham'da 20 yüksek fırın faaliyettedir. Mahrukât ve demir cevheri kâfi ise de ateşe dayanıklı tuğlalarda yeni bir kıtlık bas göstermektedir.

Demir ve çeliğin inşaat için sarfiyatını tahdid maksadiyle yeni fabrikaların kurulması durdurulmuş ve hususî ev tamiratının 1000 doları aşmaması emredilmiştir. Bundan başka 400 çeşit ev eşyası, mobilya ve diğer hususî işlerde kullanılan eşyanın demir ve çelikten imali yasak edilmiştir. Bütün memlekette hurda demir ve çeliğin toplatılmasına girişilmiştir. 1942 ortalarından itibaren memleketin bütün demir ve çelik endüstrisi «War Production Board» yani Harp İstihsalâtı Dairesinin kontroluna tâbi tutulmuştur.

Demir ve çelik fabrikalarında çalışan işçilerin bir kısmının daha yüksek ücretli tersane, silâh ve uçak fabrikalarına geçmesi üzerine, mesai harici çalıştırmalar çoğalmış ve bu nevi işler için zam miktarı % 25 den % 50-ye çıkarılmıştır.

Nakliyat ve işçi masraflarının 1941 yılına nazaran % 20-25 nisbetinde yükselmesi üzerine demir cevherinin tonu 4,70 dolardan 5,05 dolara çıkarılmıştır. Chicago dökme demiri No. 3 sene ortasından itibaren 26 dan 27 dolara yükseltilmiştir. Yarı işlenmiş çelik fiyatı ton başına 34 dolar ve yüksek neviler 40 dolardan muamele görmüştür. Ham demirin tonu 23,61 dolarken, hurda ray fiyatları 27,6 dolara kadar çıkmıştır.

Brezilya hükümeti demir cevheri yataklarını devletleştirmiş ve İngiliz sermayesiyle çalışan Itabria Iron kumpanyasının demir madenlerini satın almıştır. Volta Redonda demir ve çelik fabrikaları 1943 yılında çalışmaya başlayacaktır.

Arjantinde Yujuy demir madenleri yeniden işletilmektedir. İhtikârı önlemek maksadiyle demir ve çelik fiyatları hükümetçe tesbit olunmuştur. Profil ve sac demirinin tonu 500 pesos, çember demiri 450 pesostan muamele görmektedir.

Japonya, endüstri plânı mucibince Uzak Doğuda yeni işgal olunan bölgelerin yeraltı servetlerinden faydalanarak demir ve çelik endüstrisini tevsî ve inkişaf ettirmektedir.

Avrupanın demir ve çelik endüstrisinde ön safta gelen Almanya, Loren ve Lüksemburg ile Polonya demir sanayiini ilhak ettikten sonra, istihsalâtım bir mislin, den fazla artırmaya muvaffak olmuştur. Son zamanlarda Ukraynanın Krivoy Rog demir yataklarının işletilmesine girişilmiştir. Üç aylık ihtiyaçdan fazla görülen bütün çelik ve demir müsadere edilmiştir.

İngilterenin demir ve çelik endüstrisinde yapılan teşkilâtlandırma ve tevsî sayesinde bazı ilerlemeler dikkate şayandır. 1942 yılının ilk 6 aylık demir ve çelik istihsalâtı 1941-in aynı devresine nazaran üstündür. «Steel Control» teşkilâtı fiyatları kontrol ettiği gibi istihsalâtı ihtimamla hazırlanan bir programa tabi tutmuştur. Sarfiyat istihsalâta göre tanzim edilmiş, sivil islere olan sarfiyat tahdid olunmuş ve demir - çelik piyasası sıkı bir kontrol altına alınmıştır. Demir ve çelik ihracatı asgarî miktara indirilmiş ve lisans usulüne tabi tutulmuştur. Hurda demir ve çeliğin toplatılmasına hız verilmiştir. Fabrikalarda pazar ve bayram tatilleri kaldırılmıştır.

İtalyada her demir ve çelik fabrikasının yıllık istihsal miktarı hükümetçe ve sanayi plânı mucibince tesbit olunmuştur. Çelik endüstrisi tercihan iyi cins çeliklerin istihsaliyle meşguldür. 1942 istihsalâtı aşağı yukarı geçen yılın seviyesini muhafaza etmiştir. Ancak mahrukat kıtlığı yüzünden bazı elektrik fırınlarının çalışmasında geçen yıla nazaran daha fazla güçlüklerle karşılaşmaktadır. Hükümetin bir kararı üzerine su kuvvetlerinden azamî istifade yolları araştırılmaktadır. Aynı zamanda fabrikalarda desantralizasyon usulünün tatbikine geçilmiştir. Memlekette hurda demir ve çelik toplanılmasına devam olunmaktadır. Silâhlanma için gereken yarı işlenmiş demir ve çeliğin bir kısmı Almanyadan ithal edilmektedir.

Belçika demir sanayii aşağı yukarı normal bir vaziyette çalışmasına rağmen, memleket sarfiyatı zecrî tahdide tabi tutulmuştur. Demiryol vagonlarının azalma, sı demir ve çelik ihracatını güçleştirmiştir. İktisat nazırlağının 30.6.42 tarihli bir

emri üzerine demir ve çelik mamulâtı fiyatları tesbit olunmuştur. Siparişlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Bilhassa demir saç raylar, travers ve tel malzemesine olan talep dikkate şayandır. Bundan dolayı dahilî istihlâk normalin %40 ma indirilmiştir. Alınan bazı tedbirler sayesinde temmuz ayında demir ve çelik istihsalâtında yeni bir artış kaydedilmiştir.

İspanya Hükümeti tarafından kabul olunan sanayileşme programının tatbika konması için memleketin demir ve çelik istihsalı kifayet etmemektedir. Bundan dolayı kara borsada demir ve çelik eşya fiyatı 1939 bidayetine nazaran 3-4 misli yükselmiştir. Bütün demir ve çelik fabrikalarında tevsi işine hummalı bir şekilde devam olunmaktadır. Mamafih piyasada vida, çivi ve tel ile diğer demir eşya fıkdanlığı hissedilmektedir. Demir yol rayları, vagon ve lokomotiflerinin imalâtı da oldukça yavaş ilerlemektedir. Gemi inşaatı da malzeme darlığından az çok aksamaktadır. Bundan dolayı kömür, ham demir ve çelik halitalarının istihsalinde bir norm tesis etmek ve bunların tedarikini kolaylaştırmak için hükümetçe bütün tedbirlere baş vurulmaktadır. 1942 yılında 700.000 ton çelik istihsal edilmesi ümit edilmektedir. Bu miktardan 183.000 tonu demiryol malzemesi, 37.000 tonu gemi inşaatı, 5.000 tonu nafia işleri, 150.000 tonu çivi vida, tel vesaire için sarfedilecektir. Mütebaki 225.000 tonu ise boru, çelik saç, makinalar ve saire teşkil edecektir.

Kumanyada 27.5.42 tarihinden itibaren bazı demir mamulâtına yeni bir zam yapılmıştır. Demir saç kg. başına 30,70 ilâ 32, 70 ley olarak tesbit edilmiştir. Bu fiyatlara %5 nisbetinde vergi ilâve edilecektir. Demir tel ve çivi kg. başına 61.5 ilâ 68.7 leyden satılacak ve kalite ile ebada göre değişecektir. Tel ve çivi satışı ODESFER teşkilâtı tarafından tanzim olunacaktır.

TAŞKÖMÜRÜ VE LİNYİT:

Dünya taşkömürü istihsalâtı Umumî Harp arifesi olan 1913 yılında 1.216,3 milyon tondan Avrupa savaşının arifesi yani 1938 de 1.192,7 milyon tona inmişti. Buna mukabil aynı senelerin linyit istihsalâtı 128,8 milyon tondan 264,4 milyon tona yükselmişti. Harp senelerinde Belçika, Hollanda, Polonya, Sov. Rusya ve Fransa gibi istilâya maruz memleketlerin maden kömürü istihsalâtı asgarî hadde inmişse de, Amerika memleketleri ile Almanyanın istihsalâtı yeni bir gelişme kaydetmiştir. Sunî benzin istihsalâtına hız verilmesi, otomobil münakalâtının benzinden taşkömür ve linyit jeneratörlerine geçmesi nihayet silâhlanma endüstrisinin yakıt yoğunluğundaki artışı maden kömürüne olan rağbeti olağanüstü çoğaltmıştır. Bu yüzden hususî şahıs ve müesseselere satılan maden kömürü hemen hemen bütün memleketlerde tahdide veya karne usulüne tabi tutulmuştur. Avrupanın büyük bir kısmında şimidyeye kadar istifade olunmayan turp yataklarının işletilmesine girişilmiş, bitümlü şistler yakacak olarak kullanılmağa başlamış ve hattâ İskandinavya memleketlerinde izabehane ile demiryolları da kok ve taşkömür yerine odun ve odun kömüründen istifade tedbirleri alınmıştır. Bazı memleketlerde gittikçe artan taşkömür kıtlığı karşısında elektrik ve havagazı sarfiyatının tahdidine lüzum görülmüştür.

Maden kömürü istihsalâtını artırmak maksadiyle işçi ücretlerine zam yapılmış, iş

saatleri dışında çalıştırmalara geçilmiş, normalden fazla istihsal eden işçilere mükâfat usulü ihdas olunmuş, pazar ve bayram tatilleri kaldırılmış ve işçilerin hıfzıssıhhası ile kazaların önlenmesi işine büyük bir önem verilmiştir. Bazı memleketlerde taşkömür ocakları devletleştirilmiş veya hükümet makamlarının kontrolüne tabi tutulmuştur. Maden -kömürü tevziat ve sarfiyatları hükümetçe tanzim olunmağa başlamıştır.

Taşkömürün tasarrufu maksadiyle bazı memleketlerde elektrik ve enerji istihsalâtı için rüzgâr ve su kuvvetlerinden istifade yoluna girilmiştir. Yel değirmenlerinden istihsal olunan elektrik enerjisi su tesisatının işletilmesi, destere ve diğer makinelerin çalıştırılması, kalorifer tesisatının ısıtılması, radyo bataryalarının doldurulması, ot kurutma ve köylerin tenviratı için kullanılmağa başlamıştır.

Umumî seferberlik yüzünden muharip memleketlerde erkek işçi sayısının azalması ve meleke sahibi genç işçiler yerine ihtiyar ve meslekten yetişmiyenlerin ikame olunması beher işçiye isabet eden randımanın inmesine sebep olmuştur, Bununla beraber yeni kadroların yetiştirilmesi için bütün gereken tedbirler alınmaktadır.

Bu gibi tedbirlere rağmen, malzeme ve makina tedarikinin güçleşmesi karşısında bazı bitaraf memleketlerin taşkömür istihsalâtı azalmıştır. Buna mukabil Amerika B.D.-i, Kanada ve Şili gibi memleketlerin 1942 ilk 6 aylık taşkömür istihsalâtı, 1941 yılının ilk yarısına nazaran artmıştır. Genevre istatistiklerini esas tutarak bazı memleketlerin 6 aylık taşkömür istihsalâtını aşağıya yazıyoruz (1000 ton hesabıyla).

Madenî mahrukat istihsalâtını teşvik ve tanzim maksadile İngilterede Mahrukat Nazırlığı ihdas olunmuştur. Bu nezaret bütün kömür madenlerinin kontrolü, memleketin havagazı ile elektrik enerjisi istihsalinin murakabesiyle tanzim edilmiştir. İngiliz matbuatına göre memleketin taşkömür istihsalâtı, işçilerin silâh altına alınması ve malzeme darlığı yüzünden 1941 yılına nazaran %5 nisbetinde azalmıştır. Bundan dolayı bütün İngilterede 1.6.42 tarihinden itibaren taşkömür, kok, havagazı, elektrik ve parafin sarfiyatı tahdid edilerek karne usulüne tabi tutulmuştur. Bu tedbir sayesinde senevi 10 milyon ton taşkömür tasarrufu beklenilmektedir.

Memleketler	1941	1942
Amerika B. D-i	252.744	286.973
Kanada	6.312	6.834
İspanya	4.386	3.150
Şili	1.020	1.062
Meksika	426	450
Portekiz	228	240

İngiltere taşkömür ocaklarının yıllık kapasitesi 330 milyon tonu bulduğu halde 1941 ve 1942 seneleri yıllık istihsalâtının 225 milyon tona inmesi, matbuat ve hükümet mahfillerinde taşkömür ocaklarının devletleştirilmesi fikrini ortaya atmıştır.

Almanyanın taşkömürü istihsalâtında işgal olunan memleketler hesabına oldukça bir artış kaydedilmesine rağmen, İtalya ve Yunanistan gibi memleketlere taşkömürü ihracatının artması karşısında hükümet dairelerince mahrukat, elektrik ve havagazı kullanılmasında azamî tasarruf yapılması emredilmiştir.

Sovyet Rusyanın taşkömür ihtiyacı %60 nisbetinde Donez ocaklarından teinin olunmakta idi. Donez havzasının 1938 yılı istihsalâtı 80,7 milyon tonu bulmuştu. Devlet işletme plânına göre havzanın 1942 istihsalâtı 112 milyon tona çıkarılacaktı. Ukraynanın ziyat ile memleketin taşkömür istihsalâtı da oldukça azalmıştır.

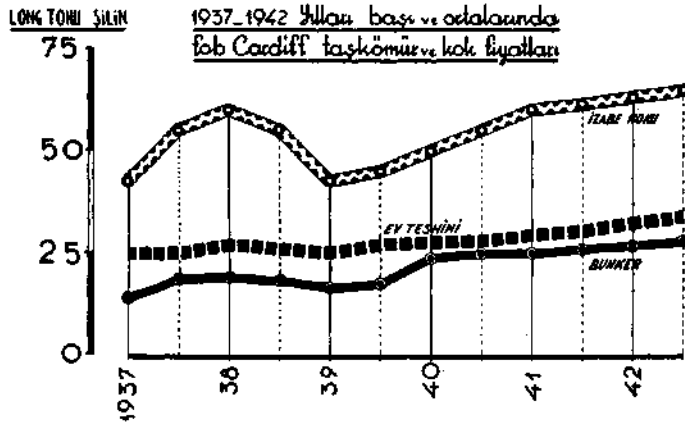
Fransanın taşkömür istihsalâtı da nisbeten azalmıştır. Bundan dolayı 1941 yılında adam basma ancak 250 kg. taşkömür tevzi olunmuştur. 1942 kış ayları için adam basma 350 kg. tevzii için tedbirler alınmıştır. Aynı zamanda Cezair ve Fas madenlerindeki istihsalâtın artırılması ve memleket ihtiyacının bir kısmının buralardan ithal edilmesi düşünülmektedir.

Belçika madenlerine pazar tatilleri kaldırılmış ve mesai harici çalışma ücretlerine %100 zam yapılmıştır.

Italy? turp istihsalâtını teşvik maksadiyle işletme mecburiyeti ve istihsal kontrolü us'ulünifkabil etmiştir. Madenciligi düzenleme için madenler ve demir endüstrisi umum müdürlüğü tesis edilmiştir.

Japonyaya mensup ülkelerde taşkömür istihsalâtı Plân Dairesi ile İktisat Nazırlığının kontrolüne tabi tutulmuştur. Malezya, Holanda Hindistanı ve Filipinlerdeki kömür ocaklarının işletilmesi ve istihsalâtın artırılması için Kömür Kontrol Birliği ihdas olunmuştur.

Mançuko Hükümetinin bir kararına göre fazla maden kömürü istihsal edenlere prim tediyesi yapılacak ve tam istifade olunmayan ocakların tesisatı diğer madenlere devrolunacaktır.

Taşkömür fiyatlarına gelince Umumî Harp senelerinde İngilterede taşkömürün long tonu 10 şilin 11 pensten 15-16 şiline çıkmışken son cihan savaşının ilk 2i yılı zarfında %59 nisbetinde yükselmiştir. İşletme masraflarının yükselmesi üzerine 3.7.42 tarihinde taşkömür fiyatlarına long ton başına vasati olarak 3 şilin bir zam yapılmıştır.

Yugoslavyada taşkömür ve linyit fiyatları %50 den fazla bir zamlarla 725 ilâ 840 dinara ve linyit fiyatı 400 ilâ 650 dinara çıkarılmıştır. Balkanların diğer bölgelerinde de maden kömürü fiyatları 1939 a nazaran oldukça yükselmiştir.

PETROL:

Dünya ham petrol istihsalâtı Umumî Harbin ilk senesi olan 1914 yılında 57.037.730 tonu tutmuşken 1917 de 72.337.480 tona yükselmiştir. Son cihan savaşında ise bu

istihsalât 283,97 milyon tondan 309.3 milyon tona çıkmıştır. Şöyle ki; dünya petrol istihsalâtı Umumî harp yıllarına nazaran 4-5 misli aramıştır. Buna rağmen Umumî Harbe nisbetle modern tank, motor ve uçak harbi yüzünden dünya petrol istihsalâtı bütün ihtiyaçları temine kâfi gelmemektedir. Millî Müdafaanın benzin ve madenî yağlar sarfiyatı olağanüstü çoğalmıştır. Neticede sivil işlere olan sarfiyat ve hususî ihtiyaçların temini büyük fedakârlıklar ve tahdit mecburiyeti karsısında kalmıştır.

Avustralyada benzin darlığını önlemek maksadiyle benzin ile madenî yağlara katılan ispirto nisbeti artırılmış ve ispirto istihsalı için 5 milyon buşel buğdayın kullanılması hükümetçe kararlaştırılmıştır. Japonyada kauçuktan benzin istihsaline girişilmiştir.

Dünya petrol istihsalâtının %62-63-ünü temin eden Amerika B. D.-i 1941 yılının ilk 6 ayında 652.92 milyon varil[*] yerine 1942 yılının aynı ayları zarfında 676,48 milyon varil ham petrol istihsal etmiş ve 23,52 milyon varil yani %3,6 nisbetinde yeni bir artış kaydetmiştir. 1942 yılının başlarında 1941-e nazaran oldukça yükselen istihsalât, sene ortasında doğru azalmağa başlamıştır. Bu, sevkıyatın güçleşmesi, deniz seyrüseferinin emniyetsizliği ve sarnıç gemi sayısının azalması yüzündendir. Neticede 17 bölgede petrol ve müştaklarının sarfiyatı %40 nisbetinde tahdit edilmiştir. Çünkü doğu ve doğu güneyi vilâyetlerine petrol sevkıyatı aksamıştır. Taşıt güçlüklerini önlemek amacıyla Teksasla İllionis arasında yeni bir boru hattının inşasına girişilmiştir.

1942 yılında Amerika B.D.-i tasfiyhanelerinde yeni tevsi faaliyeti dikkate değer. Bilhassa yüksek nevi tayyare benzini imalinin artırılmasına büyük önem verilmektedir. 1941 sonlarında uçak benzini istihsalı günde 44.000 varili bulmuşken, 1942 ortalarına doğru bu miktar 56.000 varile çıkarılmıştır. Bu yılın ikincikânun ayında 25 yeni tasfiyhane inşasına devam, olunmakta idi. Zikrolnuan tasfiyhanelerin tesisi sona erince Amerika B.D.-inin gündelik uçak benzini istihsalı 2,5 milyon galonu tutacaktır. Bununla beraber Levazım Nazırlığının bir emri üzerine 3.8.42 tarihinden itibaren bütün memlekette kalorifer teshini'i için mazot satılması durdurulmuştur.

Montevideo'da toplanan Cenubî Amerika memleketlerinin Mahrukat Kongresi iktisadî hayatın duraklamaması için Amerika B.D.-ine müracaat ederek petrol ve makina yağı sevkıyatının artırılmasını istemiştir. Çünkü son zamanlarda Amerika B.D.-inin bu memleketlere olan petrol ithalâtı yarı yarıya azalmıştır. Neticede Cenubî Amerikanın bazı ülkelerinde hususî otomobil seyrüseferi durdurulmuş, otobüsler tahdid edilmiş ve benzin satışı vesika usulüne tabi tutulmuştur.

Hattâ Amerika B.D.-inde otomobil ve kamyon seyrüseferi oldukça tahdid edilmiştir. Petrol istihsal etmeyen 17 bölgede 22.7.42 gününden itibaren otomobil başına satılan haftalık benzin miktarı 55 den 18 litreye indirilmiş ve hususî otomobil imali tahdide tabi tutulmuştur. Hafif arabaların imali 1.5.42 den itibaren büsbütün durdurulmuştur.

*) 7 varil = 1 ton.

Amerika B. D-inin millî müdafaa islerine olan petrol müştakları sarfiyatı 1941 de 395 milyon varili bulmuşken 1942 yılında % 50 nisbetinde artması beklenmektedir. Bundan dolayı petrol istihsalâtını artırmak maksadiyle 30.000 yeni kuyu açılmıştır. Buna rağmen dikkate değer yeni petrol sahası keşfolunmamıştır.

Dünya petrol müstahsilleri arasında ikinci yeri tutan Venezuela ham petrolü son zamanlara kadar Amerika B. D-i ve İngilterenin Avrupa tasfiyehanelerinde temizlenmekte idi. Sarnıç gemilerinin sayısındaki azalış ve deniz münakalatının emniyetsizliği Venezuela petrol istihsalâtının tahdidine sebep olmuştur. Şili, bir taraftan petrol aramalarına hız vermişken, diğer taraftan benzin sarfiyatının tahdidine girişmiştir.

Kanada, kendi petrol istihsalâtı ihtiyacın ancak % 15-ini temin ettiğinden %85 ini Amerika B.D-i ile Venezueladan ithal etmektedir. Bu ithallâtın %74-ü sarnıç gemileriyle yapılır. Son zamanlarda ithalâtın güçleşmesiyle Kanadada petrol kıtlığı bas göstermiştir.

İngiltere petrol ihtiyacının %40-ını senevi 3 milyon ton istihsal eden Trinidad adasından ve diğer kısmını İran, Irak ve Bahreyn kaynaklarından temin etmekte idi. Dahilî kargaşalık ve yabancıların istilâsı yüzünden İran petrol istihsalâtı son yıl zarfında birevvelkine nazaran % 5 nisbetinde azalmıştır. Irak istihsalâtında tenakuz %60-ı bulmuştur. Uzak Doğudaki İngiliz müstemlekelerinden petrolce zengin Borneo ile Birmanya ve Kolanda Hindistanının zayıtı 70.80 milyon varil petrolün Japonlar emrine geçmesi demektir. Normal zamanlarda İngiltere ihtiyacının %132-sini Akdeniz yolu ile %48-ini Amerika B.D-i ve Meksika ve kalan %20-sini ceni' ve orta Amerikadan ithal suretiyle temin etmişken, son vakitlerde seyrüseferin emniyetsizliği karşısında memlekette petrol kıtlığı hissedilmektedir ve hususî sarfiyat sıkı tahdide tâbidir.

Almanya bir taraftan sunî benzin istihsalâtını artırırken, Romanya, Galiçya, Ukrayna ve Şimalî Kafkas petroleri'iden istifade işine büyük bir önem vermektedir. Aynı zamanda sivil işlere olan sarfiyatı tahdid ederek benzin yerir-e kömür linyit ve talaş jeneratörleriyle çalışan nakil vasıtalarının sayısını artırmaktadır.

Rusyada, senevi 2 milyon ton vermekte olan benzince zengin Maykop petrol sahasının almanlar tarafından işgaliyle daha büyük Grozni ve memleket ihtiyacının %70-ini temin eden Bakü petrol kaynakları tehdid altında kalmıştır. Baküden Hazer denizi ve Volga yolu ile petrol sevkiyatı sekteye uğramıştır. Ural ile Volga arasındaki petrol sahalarından istifade teşvik olunmasına rağmen Sov. Rusyanın petrol istihsalı azalmıştır. Şimdiye kadar yalnız Uzak Doğu vilâyetleri için Amerika B.D-inden petrol ve benzin ithal edilirken, bundan böyle merkezî Rusyanın petrol ihtiyacının da kısmen ithalât yolu ile temin edilmesi zarureti hasıl olmuştur.

İtalya, petrol araştırmalarına hummalı bir şekilde devam etmektedir. Arnavutluktaki petrol işletmeleri için mühim sermaye sarfedildiği* gibi, terkibi petrol, metan gazı ve bitümlü şist yataklarının işletilmesi sahasında yeni ve geniş tedbirler alınmaktadır.

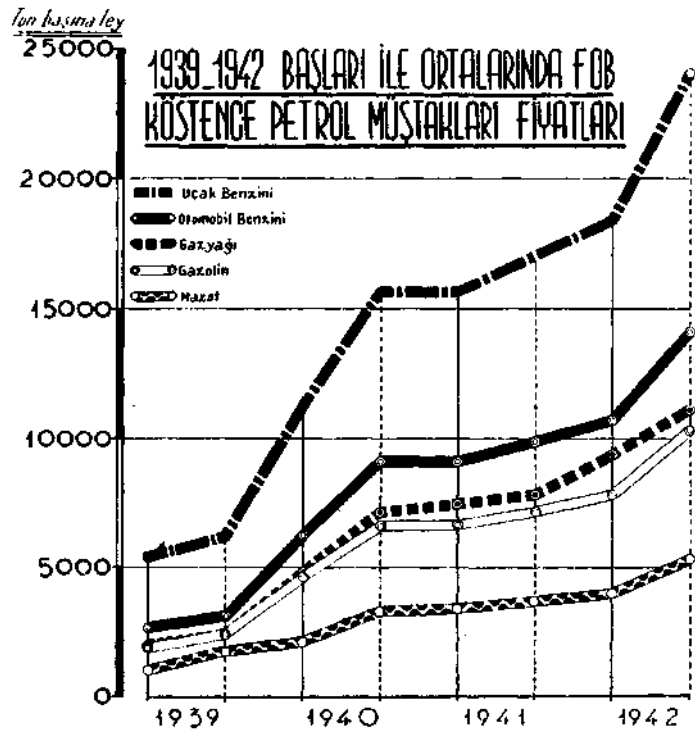
Macaristanın petrol istihsalâtı yeni gelişmeler kaydetmiştir. Yakında ihtiyaçtan artıp kalan miktarı ihraç edebilecek vaziyete, gelmesi beklenmektedir.

Fransa, Belçika, İsveç gibi memleketlerde de hummalı petrol aramalarına devam olduğu gibi, sunî, petrol fabrikalarının sayısını artırmak, mevcutların kapasitelerini yükseltmek uğrunda çalışılmaktadır.

Son cihan savaşı petrol, benzin ve makina yağına olan talepleri Harbi Umumiye nazaran çoğalmıştır. Dünya petrol iktisadiyatında muhtelif konjonktüre ve bün-yevî değişiklikler meydana gelmiştir: millî müdafaa sarfiyatı olağanüstü artmış, sivil işlere ayrılan benzin ve petrol müştakları azalmış, savaş alanındaki birkaç petrol işletmeleri tahrip olunmuş, petrol nakliyatı güçleşmiş, bazı memleketlerde sondaj malzemesi, makina ve tesisatın hariçten tedariki zorlaşmış veya bombardıman neticesinde işletmelerin bir kısmı harabe haline gelmiş veya Irak ve İranda olduğu gibi dahilî kargaşalıklar yüzünden istihsalât azalmıştır. Neticede bütün dünyada benzin, gaz ve makina yağı kıtlığı başgöstermeğe başlamıştır.

Avrupanın bazı memleketlerinde makina yağının azlığı veya yokluğu o dereceyi bulmuştur ki, İskandinavda olduğu gibi, makina aksamını silmek için kullanılan yün ve bez parçaları toplanarak bunlardan yağ istihsaline girişilmiştir. Bu maksatla Stockholm, Oslo ve Helsinkide hususî fabrikalar tesis olunmuştur. 500 kg. yağlı silme yününden 242 kg. yağ ve 248 kg. temiz yün elde edilmektedir. Yalnız Danimarkada yağlı yün ve bezden senevi 300 ton makina yağı istihsal olunacağı muhakkaktır.

Petrol ve müştakları fiyatları bütün memleketlerde yeni bir yükseliş kaydetmiştir. Pensilvanya ham petrolü varil başına yine 25 sent bir zam görmüştür. Haziran 1942 ortasından itibaren O. P. A. devlet teşkilâtı gazolin fiyatlarına varil başına 2,5 sent ve gaz yağı, dizel ve traktör yağlarına 2 sent bir zam yapmıştır. Kumanyada petrol ve müştakları fiyatları harp arifesi olan 30-8-39 tarihinden 1942 ortalarına kadar 4-5 misli yükselmiştir. %73 oktanlı uçak benzini son 3 yıl zarfında ton başına 6.492 leydan 24.000 leye, otomobil

benzini 3.693 den 14.100 leye, gazyağı 2.501 den 11.100 leye ve mazot 1.863 leyden 5.300 leye çıkmıştır.

Kısaca diyebiliriz ki: cihan savaşı dünya madenciliğinin yeni bir kalkınmasına sebep olmuşsa da, yeraltı servetlerinin istihsal, istihlâk ve tevziyatı arasında bir muvazenesizlik husule getirmiş ve bu yüzden bütün memleketlerde maden ve mah rukat kıtlığı bas göstermeğe başlamıştır.

M. T. A.

M. T. A. Enstitüsünün Yedinci Çalışma Yılıının Teknik Bilançosu

Yedi yaşını doldurmuş olan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tesis tarihinden-beri takip ettiği sistematik ve plânlı çalışmalarına yedinci yıl zarfında yeni bir hız vererek yurdumuzun muhtelif bölgelerinde jeolojik, paleontolojik ve jeofizik aramalar neticesinde bulunmuş, yeni ihbar edilmiş veya keşfolunmuş iki yüzden fazla maden kömürü, metal yatakları ve maden suları ile tuz kaynakları üzerinde etraflı etüdler yapmıştır.

Üzerinde istikşaf yapılan yatak ve kaynaklar bunların muhtelif imkânlarına göre yürütülen mutalealar ve bilhassa yeraltı servetleri hakkında alınması lâzım gelen esasa nazaran iki gruba ayrılmıştır:

Birinci grup, kategorileri lâtin harflerile işaretlenen zuhurlardan esaslı arama ve-ya araştırma vaziyetindekiler (Z ve Y); ilk etüdü yapılmışsa da, tetkiklerin derinleştirilmesine lüzum görülen yataklar (X) olmak üzere henüz Enstitü tasarruf ve tetkikinde bulunanlar.

İkinci grup, yani romen rakamları ile işaretlenen yeraltı servetleri ise etüdler! hitama ermiş olup ta, ya Devlet işletmesine mevzu olamayan, fakat işletme kurmak sartiyle hususî teşebbüse bırakılabilenler kategori III-e; yalnız bölge metalojenik etüdü için bir fikir verebilenler kategori IV-e, veya etüdü yapılmış, kat'î değersizliği anlaşılmış maden zuhurları ile mahallî ihtiyaçları karşılamağa elverişli bulunan maden kömürü yatakları kategori V.e, nihayet etüdü yapılp ta kat'î değersizliği anlaşılan maden kömürleri zuhuratı kategori VI- ya tasnif olunmuşlardır. Bu ikinci gruba mensup yeraltı servetleri Enstitünün uhdesinden çıkmış olanlardır.

Bundan maada maden suları, ılıcalar ve tuz kaynakları, yani hiç bir tasnife tutulmıyan zuhurat «müteferrik» cedveline ithal edilmiştir.